

વીર સંવત ૨૪૯૨, મહા વદ ૪, બુધવાર

તા. ૯-૨-૧૯૬૬, ગાથા ૧૫ થી ૧૭. પ્રવચન નંબર-૨૧

ત્રીજી ઢાળની પંદરમી ગાથા ચાલી ને ? જુઓ ! છેલ્લે એમાં કહ્યું કે, જે કોઈ સમ્યગ્દષ્ટિ જીવ ભગવાન સર્વજ્ઞ પરમેશ્વરે કહેલા છ દ્રવ્ય અને નવ તત્ત્વોમાંથી પોતાનો આત્મા એકસ્વરૂપે અનંત ગુણનો પિંડ, એને રાગથી ભિન્ન કરીને અંતર અનુભવમાં પ્રતીતિ કરવી એનું નામ સમ્યગ્દર્શન-ધર્મની પહેલી સીડી છે. એ હમણા ૧૭ (મી ગાથામાં) આવશે. સમજાણું ? એ સમ્યગ્દર્શન પ્રાપ્ત (થયેલા જીવને) ચારિત્રમોહના ઉદયને વશ થતાં વિષયાસક્તિ ભોગાસક્તિ આરંભના પરિણામ હોવા છતાં તે સમ્યગ્દષ્ટિને દેવના ઇન્દ્રો પણ એને આદરે છે. સમજાણું કાંઈ ? બહુ ઝીણું. આવો વિષયકષાય, એવા ત્રણ કષાયના પરિણામ સમ્યગ્દષ્ટિને હોય છે. એથી એને તાબે વિષયની આસક્તિ હોય છે અને આરંભ, પરિગ્રહ પણ અંદર ત્રણ કષાયના પરિણામ ઘણા હોય છે. ત્રણ કષાયના (પરિણામ). છતાં અનંતાનુબંધીના ક્રોધ, માન, માયા, લોભનો ભાવ નથી. તેથી તે વિકારનું સ્વામીપણું નથી અને અનંત ગુણનો ચૈતન્યપિંડ સર્વજ્ઞ પરમેશ્વરે કહેલો, જોયેલો એવો આત્મા એ આત્માને અંતરમાં દર્શન-શ્રદ્ધા નિર્વિકલ્પ પ્રતીતમાં લેતાં અનંતાનુબંધીનો અભાવ થતાં એને આત્માની શાંતિ અને આનંદના અનુભવમાં ત્રણ કષાયને વશ હોવા છતાં દેવ તેને પૂજે છે. એવું એ સમ્યગ્દર્શનનું માહાત્મ્ય છે. સમજાણું કાંઈ ?

મુમુક્ષુ :- પહેલામાં પહેલો ધર્મ આ.

ઉત્તર :- પહેલામાં પહેલો ધર્મ ઇ. ઇ આમાં હમણા કહેશે. સમ્યગ્દર્શન શું છે ? એ ચીજ કેમ કહેવાય ? અન્યમતિમાં જૈન સિવાય તો ક્યાંય એ વાત તો ત્રણકાળ ત્રણલોકમાં હોઈ શકે નહિ.

સમ્યગ્દષ્ટિ કુદેવ, કુગુરુ, કુશાસ્ત્રને તો અભ્યંતરમાં કોઈ રીતે માને નહિ, એનો આદર કરે નહિ, એનો વિનય કરે નહિ, એનું બહુમાન કરે નહિ. એ તો વ્યવહાર

સમ્યગ્દર્શનમાં (એવું હોય છે). નિશ્ચય સમ્યગ્દર્શનમાં તો આત્મા એક સ્વરૂપે અખંડ આનંદ અનંત ગુણસ્વરૂપે એકરૂપ, હોં ! એની અંતરમાં નિર્વિકલ્પ રાગરહિતની અનુભવ થઈને પ્રતીતિ (થઈ તે નિશ્ચય સમ્યગ્દર્શન). એની સાથે વ્યવહાર સમકિતમાં કુદેવ, કુગુરુ-કુશાસ્ત્રને આદરે નહિ, સેવે નહિ, બહુમાન કરે નહિ, એનું બહુમાન એને અંતરમાં થાય નહિ. સમજાણું કાંઈ ? એવા જીવને...

અહીં તો એમ કીધું ને ?

દોષ રહિત ગુણ સહિત સુધી જે, સમ્યગ્દરશ સજૈ હૈં;

ચરિતમોહવશ લેશ ન સંજમ, પૈ સુરનાથ જજૈ હૈં.

પણ અન્યાય ન હોય, હોં ! એને અન્યાયના એવા કર્તવ્ય ન હોય. એ અનંતાનુબંધી ગયો છે એથી આત્મદર્શીને અનંતાનુબંધીને યોગ્ય જે અન્યાયના કાર્ય (હોય) એવા કાર્ય એને ન હોય. ‘ભાવ દીપિકા’માં ‘દીપચંદ્રજી’એ એનો વિસ્તાર બહુ લીધો છે. સમજાણું કાંઈ ?

‘ચરિતમોહવશ લેશ...’ સંયમના સ્થાન જે કહેવાય. સંયમના સ્થાન, હોં ! બીજા કષાયના, ત્રીજા કષાયનો અભાવ થઈને જે સંયમ સ્થાન કહેવાય તે સંયમ સ્થાન એને નથી. પણ સ્વરૂપમાં દષ્ટિપૂર્વક સ્વરૂપાયરણ છે તે અહીં નથી લીધું. કેમકે સંયમનું વજન આગળ લેશે. ચારિત્રના ભાગમાં સંયમનું વજન આપશે. સ્વરૂપાયરણ એટલે સંયમનું સ્વરૂપાયરણ કેવું હોય એની વ્યાખ્યા આગળ કરશે. અહીંયાં સંયમના સ્થાનરૂપી સંયમ નથી એને એને સ્વરૂપાયરણ નથી કહ્યું, એટલું અહીંયાં કહેવામાં આવે છે.

મુમુક્ષુ :- ‘સીતાજી’ને અન્યાય નહોતો થયો ?

ઉત્તર :- એ અન્યાય નથી. એને લોકની લાઈનમાં હજી એટલો રાગ હતો. એ રાગને લઈને લૌકિક એટલું હોય છે. આનંદનો અનુભવ જ્ઞાનમાં વર્તે છે. અરે..! આ આત્માનો અતીન્દ્રિય આનંદ... સમ્યગ્દર્શનમાં, હોં ! તેથી એને ક્યાંય આનંદનો સંતોષ થાય એવી એને પ્રીતિ અને રુચિ થતી નથી. વાત આ છે જરી. સમજાણું ?

કહે છે, ‘સુરનાથ જજૈ હૈં.’ પણ એથી કરીને એને એમાં ગૃહિ છે, એકાકાર છે,

એમાં વિષયભોગમાં (તન્મય છે એમ નથી). આમ લોકો કહે છે ને કે, અમારે ક્રમમાં આવ્યું હોય તો ? ભાઈ ! એમ ન હોય. જેને ક્રમમાં આવ્યું હોય એવી જેની માન્યતા છે એને તો મિથ્યાત્વ અને અનંતાનુબંધી ટળી ગયો હોય છે. સમજાય છે આમાં ? જેને ક્રમમાં આવેલી વાત (છે), એમ જે માને એને તો મિથ્યાત્વ એટલે ભ્રમણા અને અનંતાનુબંધી ટળી ગયા છે. સમજાણું કાંઈ ? એને આત્માનો અનુભવ પ્રતીતિ અને આત્માનો આનંદ આવ્યો છે એ આનંદ પાસે એ ક્રમબદ્ધ આવે એને જાણે છે એમ કહેવામાં આવે છે.

અજ્ઞાની થઈને (એમ કહે કે), અમારે ક્રમમાં આમ આવવાનું હતું (તો એ બરાબર નથી). આ જુઓ ! સમકિતીને સંયમ નથી. માટે અમારે પણ આવો તીવ્ર અસંયમ હોય કે આવું હોય તો એને શું બાદ ? એમ ન હોય, એમ ન હોય. સમ્યગ્દર્શનમાં તો આત્માના અતીન્દ્રિય આનંદની દૃષ્ટિ વર્તે છે. સમજાણું કાંઈ ? આ તો જરી વિચાર શું આવ્યો ? કે, લેશ સંયમ નથી માટે કોઈ (એમ કહે કે) એવા અમારા ક્રમમાં આવા પરસ્ત્રીના ભોગ આવ્યા. સમજાય છે ? માંસ ખાવાની ક્રિયા કે એવી થાય તો (તે કહે) ક્રમમાં (થાય). નથી સમજતો, એ વસ્તુને સમજતો નથી. સમજાણું કાંઈ ?

જેને ક્રમબદ્ધની પર્યાયનો નિશ્ચય થયો છે.. અહીં તો ક્રમબદ્ધને નામે સ્વચ્છંદ સેવે, આ બહાને (સેવે) એમ ન હોય (એમ કહેવું છે). સમજાણું કાંઈ ? ક્રમબદ્ધમાં એ ન હોય, એમ મારું (કહેવું છે), હજી તો એ સિદ્ધ કરવું છે. સમ્યગ્દર્શનમાં ક્રમબદ્ધમાં સમ્યગ્દર્શન આવી જાય છે. સમજાણું કાંઈ ? જે દેહાદિની કે સ્વની ક્રમસર પર્યાય થાય એવો જેને અંતર્મુખમાં અનુભવમાં નિર્ણય હોય એને આત્માના આનંદનો અનુભવ હોય છે. એને ક્રમ(સર) થાય તેનો એ જાણનાર હોય છે. એની હદ આવી હોય છે. સમજાણું કાંઈ ? આવી વાત છે, ભાઈ !

મુમુક્ષુ :- આનંદનો અનુભવ થયો એ જ ક્રમબદ્ધને માને છે ને ?

ઉત્તર :- એ જ ક્રમબદ્ધને માને છે, બીજો માનતો નથી. કેમ ? કેમકે એને રાગ અને પરની ક્રિયાની કર્તાપણાની બુદ્ધિ છૂટી ગઈ છે. એને એ બુદ્ધિ ઘુસી છે જ્ઞાન અને આનંદમાં. આહા..હા...! એ અતીન્દ્રિય જ્ઞાનસ્વરૂપ ભગવાન અને અતીન્દ્રિય

આનંદ પ્રભુ આત્મા, એના અનુભવમાં એ ક્રમબદ્ધમાં જાણનાર રહે છે. એને લેશ સંયમ ભલે ન હોય, તો પણ એને સમ્યગ્દર્શન અને આનંદનું ભાન છે અને અસંયમમાં વર્તતો હોય છે, એના ક્રમમાં એ ભાવ આવ્યો છે. સમજાણું કાંઈ ? છતાં એને દેવ, દેવના ઇન્દ્રો પણ જેને સાધર્મી તરીકે બહુમાન આપે છે. ઓ..હો...! અમે દેવપણે આવ્યા પણ મનુષ્યપણામાં પામેલા આવા રોગના શરીર, મેલા, આવા શરીર, એની અંદર આવા કાળ એમાં તું આ આત્મદર્શન પામ્યો ઓ..હો...! એને બહુમાન આપે છે, એમ કહે છે. સમજાણું કાંઈ ? એ વાત મહાન કિંમતી ચીજની કરે છે. આ..હા..હા....!

કહે છે, ગૃહસ્થમાં રહ્યો છતાં જળથી ભિન્ન કમળ (જેમ હોય તેમ) એનો એને લેપ નથી, લેપ નથી. આહા...! જેણે અતીન્દ્રિય આનંદના ચૈતન્યના દરબાર ખોલ્યા છે એને એ વિકલ્પમાં પ્રેમ ક્યાં છે ? સમજાણું કાંઈ ? અસંયમ છે, હોં ! પણ એ અસંયમના એને રસ, પ્રેમ નથી. શું કરે, આવી જાય છે, સ્થિરતા નથી એટલે વેઠે છે, વેઠની પેઠે (વેઠ ઉતારે છે). સમજાણું કાંઈ ?

કહે છે કે, નગરનારીનો પ્યાર. જેમ પેલાને વેશ્યાનો પ્યાર બહાર દેખાય (પરંતુ) અંદરમાં છે નહિ. કાંઈ નથી, કાંઈ નથી. એક પૈસાનો પ્રેમ (છે), એનો (પ્રેમ) નથી. એમ ધર્મીને આત્માના આનંદના પ્રેમ આગળ ગૃહસ્થાશ્રમમાં પડ્યો છતાં પરમાં રુચિ છે નહિ.

હેમ અમલ. જેમ કાદવમાં સોનું (છે) એમ ભગવાનઆત્મા દેહ, વાણી... જુઓ ! દેહ, વાણીની અસ્તિ છે, હોં ! દેહ છે, કર્મ છે, વાણી છે, પુણ્ય-પાપના વિકલ્પો પણ છે, એ બધી હયાતી રાખીને એનાથી રહિત ચિદાનંદના અનુભવની દૃષ્ટિ થઈ. એકલો એમ કહે કે, આત્મા એક જ છે અને બીજું કાંઈ છે નહિ. એ તો મૂઢ મિથ્યાદૃષ્ટિ (છે), એને વ્યવહાર સમ્યગ્દર્શનની ખબર નથી. સમજાણું કાંઈ ? આહા..હા...! અહીં તો કહે છે કે, આત્મા છે, એને અનંત ગુણ છે, એની અનંતી પર્યાય છે. એમાં વિકારની અવસ્થા પણ છે, એને સંયોગે શરીર, કર્મ આદિ બધું છે. એ છોમાંથી એકલો આત્મા કાઢ્યો. પેલા (સંયોગોને) રાખ્યા છે ઊડાવી નથી દીધા.

મુમુક્ષુ :- કાદવમાં હેમ?

ઉત્તર :- હા, કાદવમાં કાદવ છે, કાદવ છે, હેમ પણ છે એમ કહે છે. એમ પુણ્ય-પાપના ભાવ સમ્યગ્દૃષ્ટિને છે, શરીરાદિ છે, સ્ત્રી આદિ છે, ભોગાદિની વાસના

છે. આહા..હા...! પણ એ કાદવમાં જેમ સોનું અડતું નથી, સોનાને કાટ લાગતો નથી એમ અંતરદષ્ટિ ચૈતન્ય ઉપર સર્વજ્ઞસ્વભાવી ભગવાનઆત્મા, સર્વજ્ઞસ્વભાવી ભગવાનઆત્માના પૂર્ણ જ્ઞાન અને પૂર્ણ આનંદ ઉપર દષ્ટિ હોવાથી એને આ વિષય વાસનાદિ હોવા છતાં લેપ નથી. છે ખરું, હોં ! છે એની વાત છે. બધું ઊડી ગયું, થઈ રહ્યું જાઓ, એકલો આત્મા (છે એમ નથી). સમ્યગ્દર્શન થયું એટલે પછી એકલો આત્મા (જ છે,) બીજું કંઈ નથી, એમ નથી. એમ વાત કરે છે, ભાઈ ! પેલો અસંયમ છે એમ સિદ્ધ કરીને સમ્યગ્દર્શન, આત્મભાન થયું માટે એને હવે બીજું કંઈ રહ્યું નથી, અસંયમભાવ રહ્યો નથી, વિષયવાસના રહી નથી, વિકલ્પમાં આરંભનો ભાવ જ નથી, શરીરના સંયોગનો સંબંધ જ નથી, બહાર વસ્તુ જ નથી એમ નથી. આહા..હા...! સમજાણું કંઈ ? બધી ચીજ હો અને પોતે પણ અંદર બીજો જુદો છે એ જુદાના ભાનમાં જુદી ચીજમાં એને એકત્વ થતું નથી, એમ કહે છે.

હેઠે છેલ્લો દાખલો આપ્યો છે ને ? રોગીને ઔષધીસેવન. સમજાય છે ? રોગી ઔષધ સેવે છે પણ પ્રેમ હશે ? રહેજો સદા ઔષધ (એમ હશે) ? રોગ સદા રહેજો અને ઔષધ સદાય (રહેજો). (ડોક્ટરને) વારંવાર બોલાવજો, (લોકો) જોવા આવે, એમ હશે ? ધર્મીને એ રોગની જેમ રોગી ઔષધી માને છે એમ રાગાદિની વાસનામાં એ સંયોગમાં દેખાય છે. એને અંદરમાં ભાવના હોતી નથી.

કેદીને કારાગૃહ. બીજો દાખલો આપ્યો છે ને ? નીચે છે ને ? ભાઈ ! કેદીને કારાગૃહ. આહા..હા...! કારાગૃહમાં જેમ કેદી પડ્યો છે એમ ધર્મીને એ પુણ્ય-પાપના વિકલ્પો, શરીર, વાણી એ બધા કારાગૃહમાં પોતે જુદો કેદી છે. એની એને હોંશ નથી. કારાગૃહની હોંશ હશે કે આમાં રહું ? લાંબો કાળ વધે તો ઠીક. ગરીબ માણસને રોટલા ન મળતા હોય તો એમ થાતું હશે કે અહીં રહીએ, બહાર રોટલા મળતા નથી. એમ કેદીને કારાગૃહના પ્રેમ ન હોય. કારાગૃહ કહ્યો છે ને ? સાધારણ જેલ નહિ. સમજાય છે ? આકરી જેલ, મજૂરી કરાવીને થડ કાઢી નાખે. આ પેલા કાઠીયાને બેસાડી દે એવું નથી ત્યાં. બંદીખાને ના ના કરો જેમ કેદીને હોંશ નથી એમ. ભગવાનઆત્મા શુદ્ધ સ્વરૂપે અનંત ગુણનો પિંડ, અનંત ગુણ.. અનંત ગુણરૂપે એક છે, એકલો એક છે એમ છે નહિ. સમજાણું કંઈ ? એવા આત્માના ભાનમાં

ગૃહસ્થાશ્રમમાં એ રાચતો નથી. કારણ કે તેને કારાગૃહ સમાન, રોગાની ઔષધી સમાન માને છે.

સમ્યક્ત્વનો મહિમા, સમ્યગ્દષ્ટિના અનુત્પત્તિસ્થાન
તથા સર્વોત્તમ સુખ અને સર્વધર્મનું મૂળ

પ્રથમ નરક વિન ષટ્ ભૂ જ્યોતિષ વાન ભવન પંઢ નારી;
થાવર વિકલત્રય પશુર્મે નહિં, ઉપજત સમ્યક્ધારી.
ત્રીનલોક તિહુંકાલ માહિં નહિં, દર્શન સમ સુખકારી;
સકલ ધરમકો મૂલ યહી ઇસ બિન કરની દુખકારી. ૧૬.

અન્વયાર્થ :- (સમ્યક્ધારી) સમ્યગ્દષ્ટિ જીવ (પ્રથમ નરક વિન) પહેલી નરક સિવાય (ષટ્ ભૂ) બાકીની છ નરકો વિષે, (જ્યોતિષ) જ્યોતિષી દેવોમાં, (વાન) વ્યંતર દેવોમાં, (ભવન) ભવનવાસી દેવોમાં, (પંઢ) નપુંસકોમાં, (નારી) સ્ત્રીઓમાં, (થાવર) પાંચ સ્થાવરોમાં (વિકલત્રય) દ્વીન્દ્રિય, ત્રીન્દ્રિય અને ચતુરિન્દ્રિય જીવોમાં તથા (પશુર્મે) કર્મભૂમિના પશુઓમાં (નહિં ઉપજત) ઉપજતાં નથી. (ત્રીનલોક) ત્રણ લોક (તિહુંકાલ માહિં) ત્રણ કાળમાં (દર્શન સમ) સમ્યગ્દર્શન જેવું (સુખકારી) સુખદાયક (નહિં) બીજું કંઈ નથી, (યહી) આ સમ્યગ્દર્શન જ (સકલ ધરમકો) બધા ધર્મોનું (મૂલ) મૂળ છે; (ઇસ બિન) આ સમ્યગ્દર્શન વિના (કરની) સમસ્ત ક્રિયાઓ (દુખકારી) દુઃખદાયક છે.

ભાવાર્થ :- સમ્યગ્દષ્ટિ જીવ આયુ પૂર્ણ થતાં જ્યારે મરે છે ત્યારે બીજાથી સાતમી નરકના નારકી, જ્યોતિષી, વ્યંતર, ભવનવાસી, નપુંસક, સર્વ પ્રકારની સ્ત્રી, એકેન્દ્રિય, બેઠન્દ્રિય, ત્રણેન્દ્રિય, ચતુરિન્દ્રિય, અને કર્મભૂમિના પશુ થતા નથી; (નીચ ફળવાળા, ઓછા અંગવાળા, અત્યાયુવાળા અને દરિદ્રી થતા નથી;) વિમાનવાસી દેવ, ભોગભૂમિના મનુષ્ય અથવા તિર્યચ જ થાય છે. કર્મભૂમિના તિર્યચ પણ થતાં નથી. કદાચ નરકમાં* જાય તો પહેલી નરકથી નીચે જતાં નથી. ત્રણ લોક અને ત્રણ કાળમાં સમ્યગ્દર્શન જેવી સુખદાયક બીજી કોઈ વસ્તુ નથી. આ સમ્યગ્દર્શન જ સર્વ ધર્મોનું મૂળ છે.

આ વિના જેટલા ક્રિયાકાંડ છે તે બધાં દુઃખદાયક હોય છે.

હવે એ સમક્રિતની મહિમા અને સમ્યગ્દષ્ટિના અનુત્પત્તિના સ્થાન. સમ્યગ્દષ્ટિ ક્યાં ક્યાં ન ઊપજે (એ કહે છે). અહીં તો આવું છે પણ હવે ભવિષ્યમાં પણ ક્યાં ક્યાં ન ઊપજે એમ વાત કરે છે, ભાઈ ! શું કીધું ? આત્માની અંતર દષ્ટિવંત સમ્યગ્દષ્ટિને અત્યારે અહીંયાં પણ પરની એકત્વબુદ્ધિ નથી. વસ્તુ બધી છે પણ હવે મર્યા પછી હવે ભવિષ્યમાં પણ એને આવા સ્થાન ન હોય, એનું પુણ્ય એવું જોડે હોય છે, કહે છે. પવિત્રતા તો આવી છે હવે એની જોડે સમ્યગ્દષ્ટિને પુણ્ય પણ એવું હોય કે ભવિષ્યમાં અમુક સ્થાનમાં એ ઊપજે નહિ. આ..હા...! અને ‘સર્વોત્તમ સુખ અને સર્વધર્મનું મૂળ.’ એ ચાર આમાં વર્ણવે છે.

પ્રથમ નરક વિનષ્ટ ભૂ જયોતિષ વાન ભવન પંઢ નારી;
થાવર વિકલત્રય પશુર્મે નહિં, ઉપજત સમ્યક્ધારી.
તીનલોક તિહુંકાલ માહિં નહિં, દર્શન સમ સુખકારી;
સકલ ધરમકો મૂલ યહી ઇસ બિન કરની દુખકારી. ૧૬.

જુઓ ! આમાં ખૂબી શું કહે છે ? આ બધા સ્થાનો છે. કેટલાક એમ કહે છે કે, કાંઈ નથી, આ બધું કાંઈ નથી. એક જ આત્મા, એક જ આત્મા, બધું કાંઈ નથી. એમ નથી. સમજાણું કાંઈ ?

આવી અવસ્થામાં સમ્યગ્દષ્ટિની પહેલી નરકના નપુંસકોમાં પણ ઉત્પત્તિ થાય છે; એનાથી જુદા બીજા નપુંસકોમાં તેની ઉત્પત્તિ થવાનો નિષેધ છે.

નોંધ- જે જીવ સમ્યક્ત્વ પામ્યા પહેલાં, આગામી પર્યાયની ગતિ (આયુ) બાંધે છે તે જીવ આયુ પૂર્ણ થવાથી જ્યારે મરણ પામે છે ત્યારે નરકગતિમાં પણ ઉત્પન્ન થાય છે; પણ ત્યાં તેની સ્થિતિ (આયુષ્ય) અલ્પ થઈ જાય છે. જેવી રીતે શ્રેણિક રાજા સાતમી નરકનું આયુષ્ય બાંધ્યા પછી સમક્રિત પામ્યા હતા તેથી, જોકે તેને નરકમાં તો જવું પડ્યું પણ આયુષ્ય સાતમી નરકથી ઓછું થઈને પહેલી નરકનું જ રહ્યું. એ રીતે જે જીવ સમ્યગ્દર્શન પામ્યા પહેલાં તિર્યચવા મનુષ્યનો બંધ કરે છે તે ભોગ-ભૂમિમાં જાય છે પરંતુ કર્મભૂમિમાં તિર્યચ અથવા મનુષ્યપણે ઉપજે નહિ.

પ્રથમ નરક વિન ષટ્ ભૂ જ્યોતિષ વાન ભવન ષંઢ નારી;
થાવર વિકલત્રય પશુમેં નહિં, ઉપજત સમ્યક્ધારી.

સમ્યક્ધારી હજી સમ્યગ્દર્શન થયું છતાં એને ભવ હજી હોય છે. સમ્યગ્દર્શન થઈ ગયું એટલે હવે ભવમુક્ત થઈ ગયો, આત્માનુભવ થયો એટલે થઈ રહ્યું એટલે જાઓ, અનંતમાં અનંત ભળી ગયો, એમ નથી. એને (—એમ કહેનારને) કાંઈ ભાન નથી. એને ભાન જ નથી, આત્મા શું ? સમ્યગ્દર્શન શું ? બસ ! થઈ રહ્યું, આત્માનો સાક્ષાત્કાર થયો એટલે બધામાં ભળી ગયો. એને વળી પછી બે શું ને અનુભવ શું એને આ શું ?

અહીં તો ત્યાં સુધી કહે છે કે, અનુભવ ઉપરાંત એને અસંયમભાવ છે અને અસંયમમાં એવા અશુભ અસંયમ હોવા છતાં, એને આવો અશુભ અસંયમ હોવા છતાં એની વાસનમાં એવો શુભભાવ હશે કે જેમાં વૈમાનિક સ્વર્ગ આદિમાં જાય એવા જેના પુણ્ય હોય છે. સમ્યગ્દષ્ટિ થયો એટલે એને એ ભવે મોક્ષ થઈ જાય, પછી બીજું કાંઈ નથી, એને ભવ-બવ કાંઈ નથી એમ નથી, એમ સિદ્ધ કરે છે.

ત્રીનલોક તિહુંકાલ માહિં નહિં, દર્શન સમ સુખકારી;
સકલ ધરમકો મૂલ યહી ઇસ બિન કરની દુખકારી.

‘(સમ્યક્ત્વધારી) સમ્યગ્દષ્ટિ જીવ (પ્રથમ નરક વિન)...’ એમ કરીને સાત નરક સિદ્ધ કરી. સાત નારકી છે, ગતિ સાત નારકી છે. નીચે સાત નારકીના સ્થાન છે. અધોલોક છે, કાંઈ નથી એમ નહિ. એમાં ‘પહેલી નરક સિવાય બાકીની છ નરકો વિષે,...’ ઊપજે. સમજાણું કાંઈ ? પહેલી નરકમાં જાય. આયુષ્ય બંધાઈ ગયું હોય, સમ્યગ્દર્શન પહેલાં આયુષ્ય બંધાઈ ગયું હોય, સમ્યગ્દર્શન (થયા) પછી (નરકનું) આયુષ્ય ન બંધાય. અહીં તો સમુચ્ચય વાત કરી છે ને ? સમ્યગ્દષ્ટિને આત્મદષ્ટિ થઈ, અનુભવ થયો છતાં એને અસંયમભાવ આદિ રહ્યો, હવે એને અસંયમ હોવા છતાં એને પુણ્ય એવું બંધાશે.. સમજાય છે ? કે, એ છ નરકમાં તો નહિ જ જાય. પહેલી નરક વિષે (જાય).

‘જ્યોતિષી દેવોમાં,...’ ન જાય. જ્યોતિષ દેવ સિદ્ધ કર્યા. જ્યોતિષ દેવ છે. સમજાણું

કાંઈ ? એ જ્યોતિષમાં ન ઊપજે. કોઈ કહે કે, એ તો સમકિત છે, દેવમાં જાય. દેવમાં જાય પણ જ્યોતિષમાં ન જાય. ‘વ્યંતરદેવોમાં,...’ ન જાય. હેઠે વ્યંતરદેવની ભૂમિ છે, આ જ્યોતિષ દેવો છે એમાં ન જાય. ‘ભવનવાસી દેવોમાં,...’ ન જાય. સમજાણું ? ‘નપુંસકોમાં,...’ પહેલી નરકમાં નપુંસક થાય. એ સિવાય સ્ત્રી, પુરુષ નપુંસકમાં ન જાય.

મુમુક્ષુ :- પહેલી નરકમાં જાય છે...

ઉત્તર :- પહેલી નરકનું આયુષ્ય બંધાય ગયું, કીધું ને ? પહેલા આયુષ્ય બંધાઈ ગયું. નરક અને તિર્યચનું પહેલું આયુષ્ય બંધાઈ ગયું હોય... સમજાય છે ? તિર્યચનું બંધાઈ ગયું હોય તો ભોગભૂમિમાં જાય. નરકનું આયુષ્ય બંધાઈ ગયું હોય તો પહેલી નરકે જાય. બંધાઈ ગયું હોય એની વાત છે. સમકિત પહેલાં મનુષ્યનું આયુષ્ય બંધાઈ ગયું હોય તો એ ભોગભૂમિમાં જુગલિયામાં ઊપજે. મનુષ્ય અને તિર્યચ સમકિતી આયુષ્ય પહેલા ન બાંધ્યું હોય તો સ્વર્ગમાં જ જાય, એ વાત અત્યારે વધારે સિદ્ધ કરવી છે. વૈમાનિકમાં જાય. અહીં નપુંસકમાં ના પાડે છે એ ક્યા નપુંસક ? સ્ત્રી, પુરુષના નપુંસક, મનુષ્ય અને તિર્યચના નપુંસક. સમજાય છે કાંઈ ? નરકનો નપુંસક થાય એ વાત તો પહેલી કીધી. ઓ..હો..હો....! વાત કેટલી સિદ્ધ કરે છે !

ત્રણ વેદ છે, આટલા દેવોના સ્થાન છે, આટલા નારકીના સ્થાન છે તેમાં એ પહેલી નરકે જાય, છએ ન જાય. દેવના આટલા સ્થાન જ્યોતિષ, ભવનપતિ અને વ્યંતરમાં ન જાય. મનુષ્યમાં ત્રણ વેદ છે-સ્ત્રી, પુરુષ અને નપુંસક, તો એ નપુંસકમાં ન અવતરે. સમજાય છે ?

મુમુક્ષુ :- સ્ત્રીમાં ન અવતરે.

ઉત્તર :- ઇ તો પછી કહેશે. અહીં તો પહેલું આ (કહે છે).

હવે ‘(નારી) સ્ત્રીઓમાં,...’ ન અવતરે. સમજાણું કાંઈ ? સમ્યગ્દષ્ટિ જીવ મરીને સ્ત્રી ન થાય. વૈમાનિક દેવમાં પણ ઇન્દ્રાણી ન થાય. આ બધા સ્થાનો છે એને યોગ્ય પરિણામ સમકિતીને આવા જ હોય છે એની વિધિ, રીત કહે છે. સમજાણું કાંઈ ? એને નવ તત્ત્વનું જેમ છે તેમ બરાબર જ્ઞાન હોય છે એમ કહે છે. સમજાણું

કાંઈ? આહા..હા...! સ્ત્રીમાં ન ઊપજે. ઇન્દ્રાણી પણ સ્ત્રી થાય એ મિથ્યાદષ્ટિ હોય એ થાય. પછી ત્યાં ભલે સમકિત પામે અને એકાવતારી થાય. સુધર્મ દેવલોકની ઇન્દ્રાણી ‘શચિ’ છે એ એકાવતારી છે, પણ અહીંથી ઊપજી છે ત્યારે મિથ્યાત્વ લઈને ઊપજી છે. આ બધું અસ્તિત્વ છે. આ અસ્તિત્વમાં આટલા અસ્તિત્વ આખો આત્મા પૂર્ણ અસ્તિત્વને અંતર(માં) સ્વીકાર્યો એને હજી અસંયમનું અસ્તિત્વ હોવા છતાં એને આવા અમુક અમુક અસ્તિત્વમાં તેને ઊપજવું હોતું નથી, એમ અહીંયાં સિદ્ધ કરે છે. આહા..હા...!

મૂઠ છે, મૂઠ થઈ જશે, મૂઠ. વિકલ્પ તોડો, વિકલ્પ તોડો, શું વિકલ્પ તોડે ? વસ્તુ શું છે ? અસ્તિ શું અસ્તિ ? એક સમયનો અનંત ગુણનો પિંડ ભગવાન એક એક આત્મા અખંડ એ કોણ ? વિકલ્પ તોડી નાખો, વિકલ્પ ઘટાડી નાખો. બસ ! કોનો વિકલ્પ ઘટે ? નાસ્તિ થઈ જઈશ. સમજાણું કાંઈ ?

મુમુક્ષુ :- નજીકમાં છે.

ઉત્તર :- નજીકમાં છે ? આ ‘રજનીશ’ ને ? હા, એ ગપ્પેગપ મારે છે. બિચારા જૈનો ભ્રમણામાં પડ્યા છે, કેટલા બિચારાને ભાન ન મળે. એકલું વેદાંત.. વેદાંત. ભણેલાને બિચારાને વાતું સારી લાગે. તદ્દન મૂઢતાની વાત છે, વીતરાગદર્શનથી એકેએક વાત તદ્દન ઊલટી (છે). બધી તદ્દન ઊલટી (વાત છે).

આ તો સર્વજ્ઞ પરમેશ્વરે સર્વ જે જોયું, સર્વજ્ઞે સર્વ જોયું એમાં સર્વજ્ઞ સ્વભાવ આત્માની પ્રતીતવાળાને આ બધા સ્થાનોમાં આવું સ્થાન ન હોય. એને નિર્વિકલ્પ દશા પ્રગટી છે માટે. પણ છતાં વિકલ્પો હજી છે. એમ નથી કે બધું એક થઈ ગયું છે. સમજાણું કાંઈ ? એમ કહે છે ને કે, ‘ઇસુ’, ‘મહાવીર’, ‘બૌદ્ધ’ અને ‘ગાંધી’ બધા એક જ છે. મહા મૂઠ છે. આહા..હા...! ઘણા હોય છે, ઘણા જોયા છે ને. ત્યાં આવ્યો હતો ને ? એનો માણસ છે. ‘મલ્હારગઢ’ ચોપડી લઈને આવ્યો હતો ને ? મહારાજ ! આ જુઓ. અમે કીધું, ગૃહીત (મિથ્યાદષ્ટિનું) અમે વાંચતા નથી. એને જરી સારું ન લાગ્યું. એ બધી મિથ્યાત્વની ચોપડીઓ છે, બધી મિથ્યાત્વની ચોપડીઓ છે, કીધું. ‘મલ્હારગઢ’ લાવ્યો હતો, એનો એક માણસ દાઢીવાળો હતો. નહોતો આવ્યો ? હજી જૈનમાં રહેલાને જૈનની ખબર ન મળે.

મુમુક્ષુ :- લૌકિક વાતો કરે.

ઉત્તર :- લૌકિક વાતું નહિ, ઇ વાતું લોકોત્તર કરે, લૌકિક તમારા જેવી ન હોય. બિચારા લોકો એમાં મુંઝાય ને ? આમ બસ ! ‘મહાવીરે’ કહેલા વિચાર છોડી દેવા, ‘બૌદ્ધે’ કહેલા વિચાર છોડી દેવા. ત્યારે પેલા કહે, ઓ..હો..! આપણે પણ ‘કાનજીસ્વામી’ કહે છે કે, વિકલ્પ છોડી દેવા. બધું લાગે છે એક, હોં ! ‘શ્રીમદ્’ પણ એમ કહે છે કે, વિકલ્પ છોડી દેવા. સમજાણું કાંઈ ? કાંઈ ખબર નથી.

અહીં તો સર્વજ્ઞ પરમેશ્વરે અનંત દ્રવ્યો જોયા. એમાંથી આ એક ભગવાન દ્રવ્ય પૂરો આખો અખંડ એક દ્રવ્ય (છે), એવા અખંડ અનંત આત્માઓ (છે). એવા એક અખંડ આત્માના ભાન સહિત થયા છતાં હજી એનું ખંડપણું પર્યાયમાં બાકી છે. આહા..હા...! એ ખંડમાં પણ એ અસંયમને વશ હોવા છતાં એને શુભભાવ એવો આવે ત્યારે આયુષ્ય બંધાય, અશુભભાવ ટાણે આયુષ્ય બંધાય નહિ, એવી એની મર્યાદા છે. આહા..હા...! સમજાણું કાંઈ ? સમ્યગ્દષ્ટિ લડાઈમાં હોય (એવા) અશુભભાવ વખતે આયુષ્ય ન બંધાય. એવી એની મર્યાદા છે. સમજાણું કાંઈ ? આહા..હા...! ઇ વસ્તુનિ સ્થિતિની હદ જ એવી છે.

કહે છે, એ સ્ત્રીમાં ન ઊપજે. લ્યો, સમજાણું ? ‘પાંચ સ્થાવરોમાં....’ પૃથ્વી, પાણી, અગ્નિ, વાયુ, (વનસ્પતિ) વસ્તુ છે, હોં ! પાંચ સ્થાવર જીવો છે. પૃથ્વી, પાણી, અગ્નિ, વાયુ, વનસ્પતિ અનંતા જીવ છે. ઇ અનંત જીવમાં સમ્યગ્દષ્ટિ, રાગ અને પરથી ભિન્ન થયેલી દશા એમાં ન ઊપજે. ઉપજશે ખરો હજી ભવ બાકી છે એટલે, પણ ક્યાં ? વૈમાનિક સ્વર્ગમાં પુરુષવેદે. મનુષ્ય, તિર્યચનું આયુષ્ય બંધાઈ ગયું હોય તો ભોગભૂમિમાં જુગલિયામાં ઊપજે એ જુદી વાત છે. સમજાણું ?

‘દ્વીન્દ્રિય, ત્રીન્દ્રિય અને ચતુરિન્દ્રિય જીવોમાં....’ નહિ ઊપજે. આ બધી કેટલી વિચારણા માગે ? ‘કર્મભૂમિના પશુઓમાં ઊપજતાં નથી.’ એટલો ખુલાસો કર્યો. કેમ ? સમજાણું ? કે, સમ્યગ્દષ્ટિ પહેલું જો તિર્યચનું આયુષ્ય બંધાઈ ગયું હોય તો ભોગભૂમિમાં (ઊપજે). એ ભોગભૂમિ સિદ્ધ કરી. જુગલિયા છે, ત્રણ પલ્લવના મોટા આયુષ્ય કેટલાકના (છે). સમજાય છે ? ત્રણ ગાઉના.. ત્રણ ગાઉના ઊંચા ને ? છે. એ સમ્યગ્દષ્ટિને પહેલાથી પશુનું આયુષ્ય બંધાઈ ગયું હોય (તો) ત્યાં જાય. કર્મભૂમિના

પશુમાં ન જાય. આહા..હા...! સમજાણું કાંઈ ?

‘ત્રણલોક ત્રણકાળમાં સમ્યગ્દર્શન જેવું સુખદાયક બીજું કાંઈ નથી,...’ આહા..હા...!
ત્રણલોક અને ત્રણકાળમાં. કેટલું વજન છે !

ત્રીનલોક તિહુંકાલ માહિં નહિં, દર્શન સમ સુખકારી;

સકલ ધરમકો મૂલ યહી ઇસ બિન કરની દુખકારી.

એ વિના ક્રિયા, પંચ મહાવ્રત, દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિ, શાસ્ત્રના જ્ઞાન, સમ્યગ્દર્શન વિના શાસ્ત્રના ભણતર, એ ક્રિયાકાંડ બધાં દુઃખકારી છે. અહીં કરની દુઃખકારી આવી છે, આપણે ત્રણે દુઃખકારી આવ્યું હતું. ‘પરમાત્મ પ્રકાશ’. સમજાણું કાંઈ ? આહા..હા...! ભગવાનઆત્મા પૂર્ણ સર્વજ્ઞસ્વભાવી (છે) એવી જ્યાં અંતર દૃષ્ટિ અને અનુભવ થયો, કહે છે કે, એ સમ્યગ્દર્શન જેવું સુખકારી જગતમાં કોઈ નથી. જુઓ ! સુખકારી (એટલે) શેનું સુખ ? આત્માના આનંદ (જેવું) સુખકારી બીજું કોઈ નથી. કહો, સમજાણું કાંઈ ?

મુમુક્ષુ :- સંયોગી સુખ હશે ને એમાં ?

ઉત્તર :- ક્યાં છે ધૂળમાં ? એ તો વાત કરી. સંયોગનું સુખ છે કે નહિ એને ? આ બાયડી, છોકરા, અસંયમમાં પડ્યો છે. એમાં સુખ માને તો સમ્યગ્દર્શન ક્યાં છે ? એ વાત તો પહેલી થઈ ગઈ. હોય છે, દેખાય છે કે, આ જુઓ, બાયડી સાથે બેઠો છે. અંદરમાં લેશ અડતો નથી. ઇ તો કાઢવમાં સોનું કીધું ને ? ઇ છન્નુ હજાર ઇન્દ્રાણીના વૃંદમાં સમકિતી બેઠો હોય, એની સાથે વાત કરતો હોય, દાંત કાઢતો હોય, આ કરતો હોય. અંદરમાં લેવાદેવા કાંઈ નથી. આ તે વાત ! સમજાણું કાંઈ ?

મિથ્યાદૃષ્ટિ ત્યાગી બ્રહ્મચારી, બાળ બ્રહ્મચારી હોય અને આખી જિંદગી સ્ત્રીનું સેવન (ન કર્યું હોય).. સમજાણું ? પંચ મહાવ્રત ધાર્યા હોય, ભગવાને કહ્યા હોય એવા વ્યવહાર, હોં ! પંચ મહાવ્રત ભગવાને કહ્યા તે અને નગ્ન દિગંબર થયો હોય.. સમજાણું ? પણ અંતરમાં ભેદ, રાગ અને પરથી ભેદજ્ઞાન નથી એથી બે ભેદ નથી તે બે એક છે. અનેકને અનેક તરીકે ન માનતા, અનેકને એક તરીકે અંતર પ્રતીતમાં અનુભવે છે. મૂઢ છે, કહે છે. એને કાંઈ ત્યાગ નથી, કહે છે. ઠીક ! શું થઈ ગયું

પણ એમાં ? એ ક્રિયા તો દેહની છે. આહા..હા...!

ભગવાનઆત્મા રાગ અને પરના પર્યાયથી તદ્દન ભિન્ન. બધી વસ્તુ છે, હોવા છતાં તેના અસ્તિત્વમાં આ નહિ અને આના અસ્તિત્વમાં એ નહિ. આહા..હા...! સમજાણું કાંઈ ? માણસને પણ પેલી બહારની કિંમત લાગે, હોં ! બાહ્ય ત્યાગ હોય. ભાઈ ! (સમ્યગ્દષ્ટિને) ભવ જ નથી. આ ભવ અને ભવનો ભાવ તેનો આદર નથી. હવે પ્રશ્ન ક્યાં ? કહો. એકલો ભવ વિનાના સ્વભાવનો આદર છે, કહો ! છતાં નબળાઈને લઈને આવો કોઈ રાગ આવે તો એને ભવ રહે છે ખરો, તેથી તો કહ્યું છે. સમજાણું કાંઈ ? કહેશે, કોઈ સ્વર્ગમાં જાય, કોઈ મોક્ષમાં જાય. અહીં તો સ્વર્ગમાં જ જાય. અહીં તો આગળ વધેલાની વાત નથી કરવી ને ? ચોથાની વાત કરવી છે. સમજાણું કાંઈ ?

‘સમ્યગ્દર્શન જેવું સુખદાયક બીજું કાંઈ નથી,...’ બીજું કાંઈ નથી. એનો અર્થ શું છે ? કે, ચારિત્ર સુખદાયક નથી કે સમ્યગ્જ્ઞાન (સુખદાયક નથી) એમ નથી લેવું. અહીં તો સમ્યગ્દર્શન સિવાયની બીજી ચીજો(ની વાત છે). સમ્યગ્જ્ઞાન અને સમ્યક્ચારિત્ર સુખદાયક છે જ. એ સુખદાયક નથી એમ નહિ. અહીં તો ત્રણમાં પહેલી ચીજ જે સમ્યગ્દર્શન છે એ સિવાય બીજી કોઈ પણ ચીજ હો, દયા, દાન ભાવ, શુભ મહાવ્રતના પરિણામ, બાળ બ્રહ્મચારી, બાહ્ય ક્રિયાકાંડ, લાખો સ્ત્રીઓ છોડી, હજારો સ્ત્રીઓ છોડીને બાહ્ય ત્યાગી થયો હોય છતાં અંદર આત્મદર્શન શું છે એનું ભાન નથી તો એ મિથ્યાદૃષ્ટિ (છે). સમ્યગ્દર્શન જેવું કોઈ સુખ નથી અને (મિથ્યાદર્શન) જેવું દુઃખ નથી. મિથ્યાદર્શન જેવું દુઃખ નથી. એ દુઃખી છે. આહા..હા...! અનાકુળ ભગવાનઆત્મા આકુળતાની હયાતીમાં ભિન્ન છે, એવા અનાકુળ તત્ત્વના ભાન વિના એકલી આકુળતા સાથે એકતા છે એ દુઃખી છે. અને આકુળતા અને અનાકુળતાના ભેદ ભાન છે એના જેવો કોઈ સુખી નથી, એમ કહે છે. આહા..! કહો, સમજાણું કાંઈ ?

મુમુક્ષુ :- સુખ માટે પૈસાનું પૂછે.

ઉત્તર :- પૈસાનું પૂછે. દુનિયામાં તો ઇ જ પૂછે ને ? કેટલા પૈસા છે ? ધૂળ છે ? આ છે ? અહીં તો કહે છે કે, તારા વિકલ્પો ઊઠે છે એ દુઃખદાયક છે. સમ્યગ્દષ્ટિને

વિકલ્પ તો આ પુણ્યબંધના કારણભાવ આવ્યા એ ભાવ દુઃખદાયક છે. આવે છે, હોય છે, પણ દુઃખદાયક છે. સમજાણું કાંઈ ? ઓ..હો..હો...!

‘સમ્યગ્દર્શન જેવું સુખદાયક...’ સુખ કરનાર ‘બીજું કાંઈ નથી,...’ કાંઈ નથી એટલે સમ્યગ્જ્ઞાન અને સમ્યક્ચારિત્રની વાત કહેશે એ તો વિશેષ છે, એ તો મહાસુખદાયક છે, એ તો વિશેષ કહેશે. સમજાણું ? આ તો સમ્યગ્દર્શન સિવાયની ક્રિયા પુણ્ય-પાપના પરિણામ, દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિના (પરિણામ) કે બહારના સંયોગો એ બધા સમ્યગ્દર્શન સિવાય બીજામાં ક્યાંય સુખ નથી એમ કહેવું છે, હોં !

‘આ સમ્યગ્દર્શન જ બધા ધર્મોનું મૂળ છે;...’ બધા ધર્મ એટલે ? અજ્ઞાનીઓએ કહેલા ધર્મ ઇ (નહિ). આત્મા ભગવાન સર્વજ્ઞ પરમેશ્વરે અનંતા આત્મા જોય, એ માહેલો આ એક આત્મા, એની જે શ્રદ્ધા-જ્ઞાન, શાંતિ, આનંદ, ક્ષમા આદિના અનંત ધર્મો એમાં આ બધાનું મૂળ છે. સમ્યગ્દર્શન ધર્મનું મૂળ છે. આત્માની બધી નિર્મળ પર્યાય, બધી નિર્મળ પર્યાયો, ક્ષમા, શાંતિ, નિર્માનતા, નિર્લોભતા, અમાલપણા? સમજાય છે ? વગેરે વગેરે નિશ્ચય સમિતિ, ગુપ્તિ વગેરે જે જીવની ધર્મપર્યાયો એમાં બધાનું મૂળિયું આ સમ્યગ્દર્શન છે. કારણ કે આખો આત્મા પ્રતીતમાં, અનુભવમાં લીધા વિના એમાંથી શક્તિની વ્યક્તિનું કારણ તો આ છે. સમજાય છે કાંઈ ?

‘આ સમ્યગ્દર્શન જ બધા ધર્મોનું મૂળ છે;...’ સર્વજ્ઞ પરમેશ્વરે કહેલો આત્મા, એનું જે સમ્યગ્દર્શન, એની બધી ભગવાને કહેલી નિશ્ચય ધર્મની પર્યાયોમાં મૂળ તો આ છે. આ વિના સમ્યગ્જ્ઞાન ન હોય, એ વિના ચારિત્ર ન હોય, એ વિના ક્ષમા આદિ (ન હોય). નિર્માન, આમ શાંત દેખાય, પ્રકૃતિ શાંત.. શાંત.. એ બધી શાંતિ સમ્યગ્દર્શન વિના જૂઠી (છે). સમજાણું કાંઈ ? આહા..હા....! એ વિના.. લ્યો, આ તો પોતે કહે છે.

‘આ સમ્યગ્દર્શન વિના સમસ્ત ક્રિયાઓ દુઃખદાયક છે.’ સમજાણું ? એક સમ્યગ્દર્શન આત્માના નિર્વિકલ્પ અનુભવદષ્ટિ વિના જેટલી શાસ્ત્રના ભણવાની ક્રિયા, દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિની ક્રિયા, પૂજાની ક્રિયા, ભાન વિનાના અંતર ધ્યાનની ક્રિયા, સમ્યગ્દર્શન વિનાના ધ્યાનની ક્રિયા દુઃખદાયક છે. સમજાણું કાંઈ ? એ પણ આમ ધ્યાન તો કરે ને ? શેના ધ્યાન ? વસ્તુના ભાન વિના ધ્યાન ક્યાં આવ્યું તારું ?

મુમુક્ષુ :- મસ્તી તો માણે છે.

ઉત્તર :- મસ્તી માણે છે ને અજ્ઞાનની. આર્તધ્યાન હોય, આર્તધ્યાન. એની મસ્તી હોય. એવા ઘણા બાવા હોય. મસ્ત.. મસ્ત આમ જાણે. હોય મૂઢ મિથ્યાદષ્ટિ. આહા..હા....!

‘આ સમ્યગ્દર્શન વિના...’ બધી ક્રિયાઓમાં શું બાકી રહ્યું ? દયા, દાન, શાસ્ત્ર સ્વાધ્યાય, ધર્મકથા, મંદિર કરવાનો ભાવ, મંદિર તો પર ન્યાં રહી ગયું. ભાઈ ! શું થયું આ ? આહા..હા....! ભાઈ ! જેના મૂળ નથી તેના ઝાડ ફાલ્યા કેમ કહેવા ? ‘મૂલં નાસ્તિ કુતો શાખા’ જ્યાં પહેલી વસ્તુ જ શું છે ? એક ભગવાન પૂર્ણાનંદ એક એક આત્મા ભિન્ન, એના અંતરમાં ભાન નથી એવા અનંત પરમાત્માઓ આત્મા ભિન્ન ભિન્ન બધા સ્વતંત્ર છે. બધા આત્માઓ પરમાત્મા થઈ શકે છે. એક નહિ, હોં ! એક થઈ શકે નહિ, ત્રણ કાળમાં કોઈ દી એક ન થાય. આહા..હા..! એવા આત્માના ભાન વિના સમસ્ત ક્રિયાઓ દુઃખદાયક છે, દુઃખની દાતા છે. પુણ્યભાવ કરે એ દુઃખનો દાતા છે, એમ કહ્યું, લ્યો ! એમ કહ્યું કે નહિ એમાં ? વ્રતના પરિણામ, પંચ મહાવ્રતના પરિણામ દુઃખના દેનારા છે, એમ કહે છે લ્યો !

મુમુક્ષુ :- શાસ્ત્રનું જ્ઞાન તો સુખ દેનારું છે ને?

ઉત્તર :- બધું દુઃખનું દેનાર છે. એને લઈને પાછા ધર્મ થાતા હશે ? અરે..! ભગવાન ! આખો આત્મા પ્રભુ પડ્યો રહ્યો. અસ્તિ આખી પડી રહી. અસ્તિ મોટું તત્ત્વ ભગવાન આખું આત્મતત્ત્વ શું છે એ વિનાની વાતું બધી દુઃખદાયક છે, કહે છે.

‘સમ્યગ્દષ્ટિ જીવ આયુ પૂર્ણ થતાં જ્યારે મરે...’ મરે એટલે સમજાવવું શું ? દેહ છૂટે એનું નામ મરે. આત્મા મરે છે ક્યાં ? સમજાવવાની શૈલી શું હોય ? પણ દેહ એને હજી હોય છે, આ દેહ છૂટે છે એવું બધું સિદ્ધ કરવું છે. ‘ત્યારે બીજાથી સાતમી નરકના નારકી,...’ એમાં ન જાય. ‘જ્યોતિષી, વ્યંતર, ભવનવાસી, નપુંસક...’ પહેલી નરકના નપુંસક સિવાય. ‘સર્વ પ્રકારની સ્ત્રી,...’ સર્વ પ્રકારની સ્ત્રીમાં ન જાય.

આમાં ચિહ્ન કર્યું છે, નહિ ? જુઓ ! આ બધું કર્યું છે, હોં ! જુઓ ! ગતિ કરી છે. છ નરક લીધી છે. આ લખ્યું છે, શું કહેવાય ? જ્યોતિષી. આ ચંદ્ર જ્યોતિષી (દેવ)

છે. આ વ્યંતર,
સ્થાવર બધા જુદા
જુદા લીધા છે. એ
તો ઠીક, અહીં
જુઓ ! મોક્ષનો
મહેલ લીધો, જુઓ !
પાગાણિયા. .
સમ્યગ્દર્શન પહેલું
પગથિયું લીધું (છે).
અને અહીંયાં પેલા
નપુંસકને ક્યાં લીધા
છે ? આ રહ્યા,

જુઓ ! નપુંસક. એકે સ્ત્રીનો વેશ પહેર્યો છે પણ છે નપુંસક. ઢોલ વગાડે છે ઇ.
એવા નપુંસક પણ અત્યારે હોય છે. પોતે (નપુંસક) હોય પણ પછી સ્ત્રીના કપડાં
પહેરે, આમ ઢોલ વગાડે. જુઓ ! આ વગાડે. સમજ્યા ને ? મનુષ્યના નપુંસકમાં
ન ઊપજે એણે બતાવવા. સમજાણું ?

‘એકેન્દ્રિય, બેઇન્દ્રિય, ત્રણઇન્દ્રિય, ચતુરિન્દ્રિય અને કર્મભૂમિના પશુ થતા નથી;...’
એટલે પહેલું બંધાઈ (ગયું હોય તો) ભોગભૂમિના થાય. ‘(નીચ ફળવાળા, ઓછા
અંગવાળા, અત્યાયુવાળા અને દરિદ્રી થતા નથી);...’ સમજાણું ? ‘વિમાનવાસી દેવ,
ભોગભૂમિના મનુષ્ય અથવા તિર્યચ થાય છે.’ વિમાનવાસી દેવ થાય કાં આયુષ્ય
બંધાઈ ગયું હોય તો ભોગભૂમિનો મનુષ્ય અને તિર્યચ થાય. ‘કર્મભૂમિના તિર્યચ
પણ થતાં નથી. કદાચ નરકમાં જાય તો પહેલી નરકથી નીચે જતાં નથી. ત્રણ લોક
અને ત્રણ કાળમાં સમ્યગ્દર્શન જેવી સુખદાયક બીજી કોઈ વસ્તુ નથી. આ સમ્યગ્દર્શન
જ સર્વ ધર્મોનું મૂળ છે.’ ભગવાન સર્વજ્ઞ પરમેશ્વરે કહેલા બધા ધર્મો એટલે સમ્યગ્દર્શન,
જ્ઞાન, ચારિત્ર, ઉત્તમ ક્ષમા આદિ પરમાત્માએ કહેલા, હોં ! એ બધાનું મૂળિયું
સમ્યગ્દર્શન છે. ‘આ વિના જેટલા ક્રિયાકાંડ છે તે બધાં દુઃખદાયક હોય છે.’ નીચે

ખુલાસો કર્યો છે. ઠીક, વાત થઈ ગઈ છે. કહો, સમજાણું ?

સમ્યગ્દર્શન વિના જ્ઞાન અને ચારિત્રનું મિથ્યાપણું
મોક્ષમહલકી પરથમ સીઠી, યા વિન જ્ઞાન ચરિત્રા;
સમ્યક્તા ન લહે, સો દર્શન ધારો ભવ્ય પવિત્રા.
'દૌલ' સમજ સુન ચેત સયાને, કાલ વૃથા મત ખોવૈ;
યહ નરભવ ફિર મિલન કઠિન હૈં, જો સમ્યક્ નહિં હોવૈ.

અન્વયાર્થ :- [આ સમ્યગ્દર્શન જ] (મોક્ષમહલકી) મોક્ષરૂપી મહેલનું (પરથમ) પહેલું (સીઠી) પગથિયું છે, (યા વિન) આ સમ્યગ્દર્શન વિના (જ્ઞાન ચરિત્રા) જ્ઞાન અને ચારિત્ર (સમ્યક્તા) સાચાપણું (ન લહે) પામતા નથી; તેથી (ભવ્ય) હે ભવ્ય જીવો ! (સો) આવા (પવિત્રા) પવિત્ર (દર્શન) સમ્યગ્દર્શનને (ધારો) ધારણ કરો, (સયાને દૌલ) હે સમજુ દૌલતરામ ! (સુન) સાંભળ, (સમજ) જાણ અને (ચેત) સાવધાન રહે, (કાલ) તારો વખત (વૃથા) નકામો-બિનજરૂરી (મત ખોવૈ) ગુમાવ નહિ; [કારણ કે] (જો) જો (સમ્યક્) સમ્યગ્દર્શન (નહિં હોવૈ) ન થયું તો (યહ) આ નરભવ) મનુષ્ય પર્યાય (ફિર) ફરીને (મિલન) મળવી (કઠિન હૈં) મુશ્કેલ છે.

ભાવાર્થ :- આ *સમ્યગ્દર્શન જ મોક્ષરૂપી મહેલમાં ચડવાને માટે પહેલું પગથિયું છે. આ વિના જ્ઞાન અને ચારિત્ર સમ્યક્પણાને પામતાં નથી, એટલે કે જ્યાં સુધી સમ્યક્દર્શન ન થાય ત્યાં સુધી જ્ઞાન તે મિથ્યાજ્ઞાન અને ચારિત્ર કહેવાતાં નથી. માટે દરેક આત્મહિતેચ્છુએ આવું પવિત્ર સમ્યગ્દર્શન અવશ્ય ધારણ કરવું જોઈએ. પંડિત દૌલતરામજી પોતાના આત્માને સંબોધીને કહે છે કે, હે વિવેકી આત્મા ! તું આવા પવિત્ર સમ્યગ્દર્શનના સ્વરૂપને જાતે સાંભળીને બીજા અનુભવી જ્ઞાની પાસેથી પ્રાપ્ત કરવામાં સાવધાન થા, તારા અમૂલ્ય મનુષ્યજીવનને ફોગટ ન ગુમાવ. આ જન્મમાં જો સમ્યક્ત્વ ન પામી શક્યો તો પછી મનુષ્યપર્યાય વગેરે સારા યોગ ફરીફરી પ્રાપ્ત થતા નથી.

ત્રીજી ઢાળનો સારાંશ

આત્માનું કલ્યાણ, સુખ પ્રાપ્ત કરવામાં છે. આકુળતા (ચિંતા, કલેશ)નું મટી જવું તે સાચું સુખ છે. મોક્ષ જ સુખરૂપ છે; એટલા માટે દરેક આત્મહિતેચ્છુએ મોક્ષમાર્ગમાં પ્રવૃત્તિ કરવી જોઈએ.

નિશ્ચયસમ્યગ્દર્શન-સમ્યગ્જ્ઞાન-સમ્યક્ચારિત્ર એ ત્રણેની એકતા મોક્ષમાર્ગ કહેવાય છે. તેનું કથન બે પ્રકારે છે. નિશ્ચયસમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર તો 'ખરેખર' મોક્ષમાર્ગ છે અને વ્યવહારસમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર તે મોક્ષમાર્ગ નથી પણ ખરેખર બંધમાર્ગ છે; પણ નિશ્ચયમોક્ષમાર્ગમાં સહચર હોવાથી તેને વ્યવહારમોક્ષમાર્ગ કહેવાય છે.

આત્માનું પરદ્રવ્યોથી ભિન્નપણાનું યથાર્થ શ્રદ્ધાન તે નિશ્ચયસમ્યગ્દર્શન અને આત્માનું પરદ્રવ્યોથી ભિન્નપણાનું યથાર્થ જ્ઞાન તે નિશ્ચયસમ્યગ્જ્ઞાન છે. પરદ્રવ્યોનું આલંબન છોડીને આત્મસ્વરૂપમાં લીન થવું તે નિશ્ચયસમ્યક્ચારિત્ર છે. તથા સાતે તત્ત્વોનું જેમ છે તેમ ભેદરૂપ અટળ શ્રદ્ધાન કરવું તે વ્યવહારસમ્યગ્દર્શન કહેવાય છે. જોકે સાત તત્ત્વોની ભેદથી અટળ શ્રદ્ધા શુભરાગ છે તેથી તે ખરેખર સમ્યગ્દર્શન નથી પણ નીચલી દશામાં ચોથા-પાંચમા-છઠ્ઠા ગુણસ્થાનમાં નિશ્ચયસમક્ષિત્તિની સાથે-સહચર હોવાથી તે વ્યવહારસમ્યગ્દર્શન કહેવાય છે.

૮ મદ, ૩ મૂઢતા, ૬ અનાયતન અને શંકા વગેરે ૮-એ ૨૫ સમ્યક્ત્વના દોષ છે; તથા નિઃશંક્તિ વગેરે ૮ સમ્યક્ત્વના અંગ (ગુણ) છે. એને સારી રીતે જાણીને દોષોનો ત્યાગ અને ગુણોનું ગ્રહણ કરવું જોઈએ.

જે વિવેકી જીવ નિશ્ચયસમ્યક્ત્વને ધારણ કરે છે તેને કમજોરી છે ત્યાં સુધી પુરુષાર્થની મંદતાના કારણે જોકે જરા પણ સંયમ હોતો નથી. તોપણ તે ઇન્દ્રાદિક દ્વારા પૂજાય છે. ત્રણલોક અને ત્રણકાળમાં નિશ્ચયસમ્યક્ત્વ સમાન સુખકારી બીજી કોઈ વસ્તુ નથી. બધાં ધર્મોનું મૂળ સાર અને મોક્ષમાર્ગનું પહેલું પગથિયું આ સમ્યક્ત્વ જ છે, તેના વિના જ્ઞાન અને ચારિત્ર સમ્યક્પણું પામતાં નથી પણ મિથ્યા કહેવાય છે.

આયુષ્યનો બંધ થયા પહેલાં સમ્યક્ત્વ ધારણ કરનાર જીવ મરણ પામ્યા પછી બીજા ભવમાં નારકી, જ્યોતિષી, વ્યંતર, ભવનવાસી, નપુંસક, સ્ત્રી, સ્થાવર, વિકલત્રય,

પશુ, હીનાંગ, નીચકુળવાળો, અલ્પાયુ અને દરિદ્રી થતો નથી; મનુષ્ય અને તિર્યચ સમ્યગ્દષ્ટિ મરીને વૈમાનિકદેવ થાય છે, દેવ અને નારકી સમ્યગ્દષ્ટિ મરીને કર્મભૂમિમાં ઉત્તમ ક્ષેત્ર મનુષ્ય જ થાય છે. જો સમ્યગ્દર્શન થયા પહેલાં ૧-દેવ, ૨-મનુષ્ય, ૩-તિર્યચ કે ૪-નરકનું આયુષ્ય બંધાઈ ગયું હોય તો, તે મરીને ૧- વૈમાનિક દેવ, ૨-ભોગભૂમિનો મનુષ્ય, ૩-ભોગભૂમિનો તિર્યચ કે ૪-પહેલી નરકનો નારકી થાય છે. આથી અધિક નીચેના સ્થનમાં જન્મતા નથી. આ પ્રમાણે નિશ્ચયસમ્યગ્દર્શનનો મહિમા અપાર છે.

માટે દરેક આત્મહિતેચ્છુએ સત્શાસ્ત્રનો સ્વાધ્યાય, તત્ત્વચર્યા, સત્સમાગમ તથા યથાર્થ તત્ત્વવિચાર વડે નિશ્ચયસમ્યગ્દર્શન પ્રાપ્ત કરવું જોઈએ, કેમકે જો આ મનુષ્યપર્યાયમાં નિશ્ચયસમક્તિ ન પામ્યો તો પછી ફરીને મનુષ્યપર્યાય પ્રાપ્તિ વગેરેનો સુયોગ મળવો કઠણ છે.

હવે ‘સમ્યગ્દર્શન વિના જ્ઞાન અને ચારિત્રનું મિથ્યાપણું,’
 મોક્ષમહલકી પરથમ સીઢી, યા વિન જ્ઞાન ચરિત્રા;
 સમ્યક્તા ન લહે, સો દર્શન ધારો ભવ્ય પવિત્રા.
 ‘દૌલ’ સમજ સુન ચેત સયાને, કાલ વૃથા મત ખોવૈ;
 યહ નરભવ ફિર મિલન કઠિન હૈં, જો સમ્યક્ નહિં હોવૈ.

‘મોક્ષમહલકી પરથમ સીઢી, યા વિન જ્ઞાન ચરિત્રા;’ ‘યા વિન જ્ઞાન ચરિત્રા’ નામ તો આપ્યું, હોં ! મોક્ષમહેલની પ્રથમ સીડી. મોક્ષમહેલની પ્રથમ સીડી-પહેલું પગથિયું એ છે. પહેલા પગથિયાં ન હોય એને બીજા પગથિયા હોય નહિ, એમ કહે છે.

મુમુક્ષુ :- ચારિત્ર છે માટે સમ્યગ્દર્શન જ હોય.

ઉત્તર :- ક્યાં પણ ચારિત્ર ? ચારિત્ર હોય ત્યાં સમ્યગ્દર્શન હોય જ (એમ કહે છે). પણ એ ચારિત્ર હતું કે દી ? પંચ મહાવ્રતના પરિણામ, દયા, દાન, અહિંસા એ બધા વિકલ્પો તો શુભભાવ છે. ઇ ચારિત્ર કેવું ? સમજાણું કાંઈ ?

‘મોક્ષરૂપી મહેલનું પહેલું (સીઢી) પગથિયું છે,...’ પહેલું જ પગથિયું એ છે હજી. જ્યાં પહેલું પગથિયું જ હાથ નથી આવ્યું એ મોક્ષમાં ચડવા માંડે (એમ બને નહિ). સમજાય છે કાંઈ ? પહેલું પગથિયું (આવ્યું ન હોય અને) કૂદકો મારીને બીજે, ત્રીજે જાય તો ? હોય જ નહિ પણ. સમ્યગ્દર્શન વિના કોઈ જ્ઞાન પણ સાચું ન હોય અને વ્રત પણ સાચા ન હોય. ખોટેખાટા જ્ઞાન પુણ્યબંધનું કારણ દુઃખદાયક હોઈ શકે. આહા...હા...!

મુમુક્ષુ :- કૂદકો મારીને ચડે.

ઉત્તર :- ઇ હોય જ નહિ, ચડી જ ન શકે ઇ. ઇ ખ્યાલ છે. મગજમાં એ ખ્યાલ હતો.

‘આ સમ્યગ્દર્શન વિના જ્ઞાન અને ચારિત્ર...’ ‘મોક્ષરૂપી મહેલનું પહેલું પગથિયું છે,...’ અહીં તો એમ સિદ્ધ કરે છે, પૂર્ણાનંદની આત્માની પ્રાપ્તિરૂપી મોક્ષ, મોક્ષ એટલે પૂર્ણ શુદ્ધ દશા. દશા-પર્યાય છે. મોક્ષ એ પર્યાય છે.

મુમુક્ષુ :- આમાં મોટો મહેલ બતાવ્યો છે.

ઉત્તર :- હા, કીધું ને. મોટા મહેલની પર્યાય છે, નિર્મળ પર્યાય છે. મોક્ષ એ કંઈ ગુણ નથી, દ્રવ્ય નથી. આત્માની પૂર્ણ નિર્મળ શુદ્ધ આનંદદશા છે, પર્યાય છે, હાલત છે એનું નામ મોક્ષ. એ મોક્ષમહેલું પહેલું પગથિયું સમ્યગ્દર્શન સંવર, નિર્જરા સ્વરૂપ છે. લ્યો ! સમજાણું કાંઈ ? એનું લક્ષ ઠેઠ છે. સમ્યગ્દષ્ટિનું લક્ષ પૂર્ણ શુદ્ધ અને આનંદ પ્રગટવા માટે છે અને એના વિના પૂર્ણ શુદ્ધની શ્રેણીની ધારા ક્યાંથી ચાલે ? સમજાણું કાંઈ ? સમ્યગ્દષ્ટિને વચમાં રાગ હોય, આસ્રવ હોય, પુણ્ય હોય, છઠ્ઠે ગુણસ્થાને મુનિને, સાચા સમ્યગ્દર્શન સહિતને વ્રત પણ આવે પણ એ આસ્રવ

છે. એમાં એની બુદ્ધિ સ્થિર થતી નથી. એની તો શુદ્ધતા.. પૂર્ણ શુદ્ધતા એ શુદ્ધતાના અંશો વધતા જાય છે, પણ એ શુદ્ધતાના અંશો, પર્યાયો વધે અને પૂર્ણ શુદ્ધ થાય એની શરૂઆતની શુદ્ધતા સમ્યગ્દર્શનથી થાય છે. એ વિના શુદ્ધતા (પૂર્ણ થાય નહિ). આ શુદ્ધતા, હોં ! શુભભાવની શુદ્ધતા નહિ. આહા..હા...!

મુમુક્ષુ :- શુભભાવ....

ઉત્તર :- ના, ના. શુભભાવ પહેલા પગથિયાનું ફળ નહિ અને શુભભાવનું એ ફળ નહિ. કહો, સમજાણું કાંઈ ?

એ ચૈતન્યગોળો અનંત ગુણનો પિંડ શુદ્ધ આનંદકંઠ, જેની શક્તિમાં અનંતા પરમાત્મા પડ્યા છે. એક આત્મામાં ! એવા અનંત આત્માનું પરમાત્મસ્વરૂપની દૃષ્ટિ વિના કહે છે, પૂર્ણ પરમાત્મા એવી મોક્ષગતિની શ્રેણી આ વિના એનું બધું ખોટું (છે), પહેલી શ્રેણી જ આ છે.

‘આ સમ્યગ્દર્શન વિના જ્ઞાન અને ચારિત્ર...’ શું ભાષા લીધી છે ? જુઓ ! ‘સાચાપણું પામતા નથી;...’ જૂઠાપણું ભલે પામો. જૂઠું જ્ઞાન અને ચારિત્ર. સમજાણું કાંઈ ? ગમે એટલું ભણ્યો હોય, અગિયાર અંગ ને નવ પૂર્વ (ભણ્યો હોય), હજારો-લાખો માણસને રંજન કરતો હોય. ઓ..હો..હો...! શું ભણતર ને શું એનું જ્ઞાન ! ધારાવાહી.. વગર પુસ્તકે બે-બે, પાંચ-પાંચ કલાક મોઢેથી વાતું કરે. પણ સમ્યક્ ભાન, અંતર દૃષ્ટિના આ ભાન વિના તે બધું જ્ઞાન સાચાપણાને પામતું નથી. ત્યો !

‘અને ચારિત્ર...’ સમ્યગ્દર્શન વિના પંચ મહાવ્રત ધારે, નગ્ન દિગંબર થઈ જાય, મુનિ, હોં ! દ્રવ્યલિંગી, દ્રવ્યસમકિત અને દ્રવ્યચારિત્ર. દ્રવ્યસમકિત એટલે એની વ્યવહાર શ્રદ્ધા હોય, દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્રની (શ્રદ્ધા હોય). નિશ્ચય વિના, હોં ! એ બધું એનું સાચાપણું પામતું નથી. સમજાણું કાંઈ ? આહા..હા...! એમ કીધું કે, સમ્યગ્દર્શન હોય પછી જ્ઞાન, ચારિત્ર પણ હોય છે. એમ ભેગું કહ્યું ને ? પણ એના વિના જ્ઞાન, ચારિત્ર હોતાં નથી એટલે સાચું નામ પામતા નથી, બધું ખોટું.

‘તેથી હે ભવ્ય જીવો ! આવા પવિત્ર સમ્યગ્દર્શનને ધારણ કરો,...’ દેખો ! પહેલામાં પહેલો ભગવાનઆત્મા નવ તત્ત્વમાં અજીવ, આસ્રવ, બંધ, પુણ્ય-પાપથી જુદો એવો પૂર્ણ અખંડ આત્મા, એકરૂપે પોતાનું અભેદ દ્રવ્યની શ્રદ્ધા પહેલામાં પહેલી પ્રગટ

કરો. એ પવિત્ર શ્રદ્ધા વિના ધર્મનું એક ડગલું પણ થશે નહિ. સમજાણું કાંઈ ? આહા..હા...! થોડામાં પણ ઘણું ભરી દીધું. ‘હે ભવ્ય જીવો !’ ભાષા એમ લીધી છે ને ? અભવ્ય નથી લીધા. ‘ધારો ભવ્ય પવિત્રા.’ અભવિને હોતું નથી એટલે ભવિ લીધો છે, જુઓ ! જગતમાં અભવિ જીવ છે એ સિદ્ધ કરે છે. કોઈ દી મુક્તિ ન પામે એવા અભવિ જીવો જગતમાં અનંતા છે. અનાદિકાળના છે અને (અનંતકાળ) રહેશે. ત્યારે ભવ્ય નામ આવ્યું ને ? હે ભવ્ય ! તારવીને કહ્યું, ઓલા અભવ્યમાંથી તારવીને કહ્યું. સમજાણું કાંઈ ? આહા..હા...! વળી જીવના બે ભાગ ? ભવિ અને અભવિ. (વળી એના) વાંધા. અજ્ઞાનીને તો ક્ષણે અને પળે વાંધા (હોય). બે ભાવ છે, બે ભાવ.

હે ભવ્ય ! ‘આવા પવિત્ર સમ્યગ્દર્શનને ધારણ કરો,...’ એમ ભલામણ કરી. હવે ઇ પોતે એક ભલામણ પોતાને કરશે અને બીજાને કરશે, એ એક શૈલી બાકી છે.

(શ્રોતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ !)

